

Петар Ђ. Рајчевић¹⁵⁷

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

СХВАТАЊА ДИДАКТИЧАРА О ПРИМЕНИ МЕТОДА НАСТАВНОГ РАДА

Сажетак: Свака научна област, да би опстала и испунила захтеве који се пред њу постављају, развија своје специфичне методе. То правило је препознатљиво и у васпитнообразовном раду. Осим научних, постоје и бројне наставне методе. У чланку је реч о овим другима. Посматрају се кроз схватања дидактичара у уџбеницима дидактике, пре свега у Србији. Пошто је наставни рад високо организована (сложена) делатност и подразумева јасан циљ, то значи да мора имати на располагању и већи број начина и поступака који се примењују ради остварења тог циља. Циљ одређује шта се у некој активности хоће. Метода одговара на питање како то што се хоће треба остварити на адекватан начин. У свом развојном току дидактика је овој области поклањала значајну пажњу. Бројни дидактичари улагали су напоре да пронађу једну или више прикладних наставних метода. Расправе о њиховом броју и ефикасности трају дуго и до данас нису усаглашене. С обзиром на то да се мењају друштвене околности у којима се збива процес образовног и васпитног рада, логично је да се и наставне методе морају прилагођавати тим променама. Зато се њихова вредност увек изнова критички процењује. Нужно је добро познавање предности и недостатака сваке од њих како би могле успешно да се комбинују и максимално мотивишу сваког ученика на учење. Учење треба ученицима да представља задовољство а не присилу и терет.

Кључне речи: научна метода, наставна метода, настава, ученик.

УВОД

*(„Суштина је у томе да треба научити ученике да логички мисле и успешно уче”
Чановић, 2002: 133).*

У свакој области људског живота откривају се нова сазнања која доприносе благостању живота људи и друштвених заједница. То не би било могуће да се постигне без науке и откривања и примене адекватних научних метода. „Један истраживач је зрео у својој науци кад постане свестан моћи и немоћи своје науке, то јест њене методе” (Шушњић 1 2009: 93). И у откривању нових знања у васпитнообразовном раду

¹⁵⁷petar.rajcevic@pr.ac.rs

користе се проверене научне методе. Међутим, у наставном раду примењују се наставне методе. Оне омогућују ученицима да сазнају оно што је ново за њих, али није више ново за науку. Осим тога, познавање и примена адекватних наставних метода подразумева вођење рачуна о узрасту ученика и њиховим психофизичким могућностима да – са задовољством и без фрустративних ситуација – усвоје неке нове наставне садржаје прописане наставним планом и програмом. Препознатљива је и склоност појединих наставника да у раду неке методе користе више и чешће а друге мање често. С обзиром на то да у наставном раду учествују наставници и ученици, тако се и размишљање о наставним методама односи, у подједнакој мери, на једне и на друге. Стално је потребно имати да уму да је циљ учења самоучење, циљ образовања самообразовање, циљ васпитања самоваспитање.

ДЕФИНИСАЊЕ ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

У овом, краћем делу рада, потребно је макар у најкраћим цртама објаснити основне појмове релевантне за тему којом се бавимо. „Човек као културно биће уздиже се изнад пуког природног живота тек са свешћу о значењима” (Шушњић 2 2009: 251). Најважнији, централни појам односи се на наставне методе, али пре тога ваља указати на разлике између тог појма и значења појма научне методе.

Научна метода представља начин истраживања (сазнавања), пут долажења до истине о појавама које наука испитује. „Метода подразумева више смишљених операција које воде остварењу одређеног циља, решавању постављеног научног проблема. То је планско, организовано, систематично поступање којим се долази до сазнања о појави која се проучава. Метода омогућује утврђивање чињеница, њихово описивање, класификацију, откривање законитих веза међу појавама, објашњење и предвиђање појава, као и стварање научних теорија и изграђивање научних система” (Поткоњак – Шимлеша 1989: 106). Исти аутор наводи да метода подразумева одређену организацију, стратегију, технику рада, али има и своју логичку страну. Она укључује познавање и примену принципа и правила научног сазнања. Односи се на испитивање хипотеза, структуре научних закона и сл. Метода се не може посматрати изоловано од науке, њене теорије и целокупне научне активности. Метода је саставни (конститутивни) део науке. Исто тако, „методи који су се показали успешним у менталном тренингу деце са тешкоћама у развоју могу се користити за сву децу и чинити здрав метод наставе за сва људска бића” (Монтесори 2018: 50). Учење, откривање је оног што је заједничко, што повезује истраживачке и наставне методе.

Наставне методе „представљају начине заједничког рада наставника и ученика чији се избор и примена врше с циљем да се остваре задаци васпитно-образовног рада у настави” (Поткоњак – Шимлеша 1989: 96). Педагошке теорије XIX века карактерисале су идеје

индивидуализма. И као што су оне неприхватљиве, исто тако неприхватљиве су и идеје колективизма, пре свега се мисли на оне у којима су надахнуће налазили заступници тоталитаризма. Немачки философ „Мартин Бубер, не одбацујући значај личности у дијалошкој бити човека, заступа став да се човек на изворни и прави начин образује у дијалогу, који је жива комуникација, непосредни сусрет двеју личности” (Узелац 2016: 252). Постоји слагање већине дидактичких теоретичара и практичара да су „методe најважнији елементи наставе” (Микановић 2017: 179). „Наставне методе представљају начин обраде наставних садржаја” (Ранђеловић 2005: 256). И у најновијем универзитетском уџбенику дидактике се између осталог наводи да „долазимо до закључка да су *наставне методе* научно и практично провјерени начини рада ученика и наставника у наставном процесу, којима се, под руководством наставника, остварује оптимална успјешност у усвајању знања, формирању вјештина и навика, развијању стваралачких способности и осталих позитивних својстава личности ученика” (Илић 2020: 205). Следећи појам је настава.

Настава је темељни део школског рада. У њој се плански и организовано остварује васпитање и образовање ученика према прописаном наставном плану и наставном програму. Три главна фактора, без којих не може бити говора о настави, јесу: наставник, ученик и наставни садржаји. Од ових термина овом приликом објашњава се појам *ученик*, јер је било периода када је овај фактор наставе био запостављен, пасиван.

Ученик је уобичајени назив за полазника основне и средње школе. Представља важан фактор наставе. Приликом избора наставних метода мора се водити рачуна и о потребама и могућностима ученика одређеног узраста.

ПОЈАМ, ЗНАЧАЈ И КЛАСИФИКАЦИЈА НАСТАВНИХ МЕТОДА

Да непросвећеност не би била народни проблем код Срба, као што је то знало да буде, у данашње време брзих промена и потребе сналажења у њима све се више наглашава значај квалитетног образовања младих нараштаја. „На великом трагу је био Јован Рајић када је у својој, иначе првој писаној историји српског народа крајем 18. века, тврдио, односно поставио тезу да српска држава није пропала због снаге Турака, већ због своје слабости, која је између осталог била узрокована недостатком образовања” (Симеуновић 2014: 70). И Шушњић истиче да се улагања у образовни систем вишеструко исплате и да је то већ проверено у многим друштвима. „Ако би друштвени развој зависио од величине радне снаге, онда би Кина била најразвијенија земља, а она то није. Ако би развој зависио од поседовања природних сировина, онда би Јапан био сиромашна земља, јер нема никаквих сировина. А Јапан је богата земља, јер је извор богатства образовање и знање.

Из овога што сам рекао следи да се мора донети пет кључних одлука:

- 1) школа памћења или школа мишљења?
- 2) припрема за постојећу али и могућу улогу у подели рада?
- 3) усвајање владајуће идеологије или универзалних идеја?
- 4) *избор методе* (П. Р.) говор или разговор?
- 5) однос према просечном и изузетном појединцу?" (Шушњић 2009б: 166).

У овом раду нагласак је на методи (методама, наставним методама).

У већини уџбеника дидактике истиче се да реч *метода* означава поступак или пут којим се долази до унапред постављеног и замишљеног циља (задатка). Потиче од грчке речи *метходос*. На основу тога, „наставна метода је одабрани пут или поступак помоћу кога ученици, под непосредним и посредним руководством наставника, стичу и утврђују, на што лакши и економичнији начин, знања, умења, вештине и навике и истовремено развијају своје способности, изграђују своју личност и оспособљавају се за самосталан живот и рад у одређеном друштву" (Јањушевић 1967: 81). Према тежњама друштва и схватањима циљева образовања усклађују се и примењују и наставне методе. Тако у вишедеценијском опредељењу на изградњу социјалистичког друштвеног уређења историјски материјализам „чини јединство опште теорије и *метода* (П. Р.) за сваки научни рад" (Херера – Мандић 1989: 164). Систем може да дотраје, али методе као нужност и потреба остају. То, између осталог, указује на њихов значај.

Према мишљењу Продановића и Ничковића, наставне методе се могу дефинисати као „научно верификовани начини и поступци рада наставника (стручњака) и ученика (учесника) у наставном процесу, којима се обезбеђују оптимални услови за рационалну и ефикасну наставу, пуну реализацију наставниковог, односно стручњаковог дидактичког стваралаштва, максимално испољавање ученикове, односно учесникове индивидуалне и колективне активности и комплетан развој личности ученика односно учесника" (Продановић – Ничковић 1974: 318).

Пољак наставне методе одређује кратко као начине рада у настави. „Будући да у настави раде наставник и ученици, свака метода има двоструко значење, тј. односи се на *начин рада наставника и ученика*. Наставници примјењују наставне методе приликом извођења појединих етапа наставног процеса, од увођења до провјеравања, па и ученици на тим истим етапама примјењују са своје стране наставне методе ради стјецања знања и развијања способности" (Пољак 1985: 74). Он закључује да су наставне методе саставни део наставног рада на свим деловима васпитнообразовног процеса. При томе их треба увек посматрати у њиховој двостраности, с обзиром на наставника и ученике.

Вилотијевић истиче да „није довољно знати шта се у некој активности хоће (циљ), него и као то треба остварити (метода)” (Вилотијевић) 1999в: 207). Од правилног избора наставне методе (наставних метода) зависи брзина и успешност остваривања постављеног циља. Појашњава да логика и структура садржаја одређује, диктира избор методе. „Свака наука развија своје специфичне методе. Текст-метода, по природи ствари, припада првенствено књижевности, а у хемији ће се најчешће примењивати експеримент” (Вилотијевић 1999б: 207).

Наставну методу Вилотијевић дефинише као „научно верификован начин на који ученици, под руководством наставника, у наставном процесу стичу знања, вештине и навике, примењују их у пракси, развијају своје психофизичке способности и интересовања” (Вилотијевић 1999в: 209).

У свом уџбенику *Дидактика* Јањушевић значајну пажњу (централни део књиге, 98 страна), посвећује наставним методама. „Колико ће се код ученика изазвати интересовање и жеђ за стицање и проширивање знања и умења зависи од *наставних метода*, (П. Р.) организације наставе и од личности и способности наставника” (Јањушевић 1967: 80). Овај дидактичар наставне методе у уџбенику (*Дидактика*, 1967) дели на а) *Методе за обраду новог градива*: I. Методе живе речи, II. Метода читања, III. Методе показивања и б) *Методе ради утврђивања градива*: I. Понављање градива, II. Вежбања ради примењивања градива.

Када говори о *методама живе речи* мисли на: 1) монолошку методу или усмено излагање, академско предавање и наставниково причање, 2) дијалошку методу или методу разговора, 3) техничка средства као преносиоце живе речи и 4) наставне машине и програмирану наставу.

Када обрађује *методу читања* издваја: 1) читање ради учења вештине читања, 2) читање ради упознавања новог градива, 3) читање ради памћења градива и 4) читање ради граматичке, стилске и естетске анализе.

У оквиру *методе показивања* Јањушевић описује: 1) показивање ради учења вештина, 2) показивање ради стицања знања. Ту долази у обзир: а) показивање збирки објеката, б) показивање објеката уз мануелну делатност, в) показивање експеримената (огледа), г) показивање слика и филмова, д) показивање и израда цртежа, схема, дијаграма, графикона, табела, географских карата и картограма, ђ) показивање и посматрање на екскурзији, е) самостална ученичка посматрања.

Продановић (1968) наставне методе класификује на: 1) вербалне методе, 2) текстуалне методе, 3) методе илустрације, 4) методе демонстрације, 5) лабораторијске методе и 6) експерименталне методе. Примећује се да су називи метода максимално кратки, али садрже у себи кључну реч која их адекватно описује и по којој се међусобно разликују. Тако, на пример, боље је рећи „лабораторијске методе”, јер латинска реч *лабор* значи рад, него метода лабораторијског рада.

Продановић и Ничковић у свом уџбенику *Дидактика* (1974) такође говоре о појму и класификацији наставних метода. Позната је њихова специфична подела наставних метода на: 1) *вербално-текстуалне методе*, 2) *илустративно-демонстративне методе* и 3) *лабораторијско-експерименталне методе*. Овакву поделу налазимо и код Продановића у његовом уџбенику *Основи дидактике* (1968).

И они истичу да је у релативно дугом временском распону, све до Коменског, а и у његовим погледима, владало „мишљење да у настави постоји само једна наставна метода и да је могућа примена само те методе, којој је придавано универзално дидактичко значење. Такво једнострано схватање о наставним методама научно је означено као *монометодизам* (П. Р.), за разлику од савременог схватања да у наставном раду постоји нужно више метода, па се такво схватање назива *полиметодизам* (П. Р.). Монометодизам припада превазиђеној дидактичкој прошлости” (Продановић – Ничковић 1974: 317). С тим у вези Коменски је сматрао да за све науке постоји само један природни процес. „Коменски је чак осуђивао и покушај да се поред те 'једино ваљане' открију и примењују и друге методе” (Продановић 1968: 130). Песталоци је очигледност сматрао таквом методом. И „Јохан Хербарт (1776–1841) покушао је да изгради једну универзалну методу којом би се обрађивало градиво свих наставних предмета. То је његова позната *метода формалних ступњева*” (Јањушевић 1967: 83). Чине је ступњеви: јасност, асоцијација, систем и метода. Четврти ступањ, метода, намењен је примењивању претходно постигнутих генерализација на нове појединачне случајеве. За разлику од прва три индуктивна, четврти ступањ представља дедуктивни ток у обради нове наставне јединице неког предмета. Представник хербартизма и оваквог става о наставном методу у Србији био је Војислав Бакић (1847–1929). Тако, на пример, „било је покушаја да се 'истраживачки метод' или 'метод пројекта' прогласи јединим методом који је достојан пажње...” (Јесипов – Гончаров 1948: 197). И у једном релативно новијем извору се размишља на тај начин, па се каже: „Начини на које ће се информације преносити у задацима у будућности вероватно ће се разликовати, те ће инструктори морати да поново установе оптимални метод обучавања” (Стемерс – Патрик 1980: 126). Познат је и *панметодизам*. То је „схватање по коме је метода сведена на манир да сваки наставник има своју наставну методу; тачније колико наставника – толико наставних метода” (Шеховић 2012: 117). Ни ово схватање није могло бити прихваћено као општеважеће.

Треба напоменути да је било и „негирања наставних метода, што је познато као *аметодизам*. Његове присталице одбацивале су методе. Залагали су се за потпуну слободу ученика и наставника у избору начина наставног рада. Овакво схватање критиковала је већина теоретичара наставе, јер је доводило до мноштва покушаја и погрешака у произвољном одређивању за наставне поступке, до нерационалних наставних активности и импровизације у обучавању” (Илић 2020: 205). У

XIX и XX веку прихваћен је полиметодизам који се примењује и на почетку XXI века.

Продановић и Ничковић (1974) наводе да су се *вербално-текстуалне наставне методе* прве јавиле у наставној пракси и да доминантно припадају сфери апстрактног мишљења (мишљење). *Илустративно-демонстративне методе* јавиле су се после вербално-текстуалних наставних метода и доминантно припадају сфери живог посматрања (посматрање). *Лабораторијско-експерименталне наставне методе* јавиле су се у настави после илустративно-демонстративних и доминантно припадају сфери праксе (пракса). На овај начин покривају се све стране, односно фазе сазнавања објективне стварности – живо посматрање, апстрактно мишљење и могућност и потреба примене наученог у пракси.

Овакву класификацију прихватају и Грандић и Карић (2009) и према њој описују наставне методе. „У свакој групи наставних метода налазе се по двије подгрупе, а у свакој подгрупи више варијаната појединих наставних метода” (Грандић – Карић 2009: 383).

Владимир Пољак говори о седам наставних метода. То су:

- 1) метода демонстрације,
- 2) метода практичних радова,
- 3) метода цртања, односно илустративних радова,
- 4) метода писмених радова,
- 5) метода читања и рада на тексту,
- 6) метода разговора,
- 7) метода усменог излагања.

Овакав ред наставних метода изведен је с обзиром на њихову *тежину*. Он сматра да је, на пример, лакше ученицима демонстрирати наставни филм, него усмено објашњавати сложене апстракције. Овакав ред наставних метода не поклапа се са њиховим хронолошким настанком.

Питању наставних метода значајну пажњу посветио је и Младен Вилотијевић у свом уџбенику дидактике – *Дидактика 3: организација настава*. Он наглашава да су многи дидактичари класификовали наставне методе, али да јединствена класификација још не постоји. Према најједноставнијој класификацији могућа је подела на а) методе рада наставника и б) методе рада ученика. Неки аутори сматрају да се, према захтевима формалне логике, наставне методе могу поделити на дедуктивне и индуктивне. Међутим, такав приступ испушта из вида њихов педагошки карактер. Зато је, према њиховом мишљењу, у педагогији најзаступљенија класификација наставних метода на три групе: усмене, очигледне и практичне. Осим тога, они разликују и методе изучавања модела, методе изучавања оригинала и метода изучавања везе између модела и оригинала.

Вилотијевић (слично Пољаку, по броју и називима) сматра да су се у развоју дидактичке теорије и праксе издиференцирале следеће наставне методе:

- 1) усменог излагања,
- 2) разговора,
- 3) илустративних радова,
- 4) демонстрација,
- 5) практичних и лабораторијских радова,
- 6) писаних радова,
- 7) читања и рада на тексту.

Круљ обрађује шест наставних метода а то су:

- 1) метода усменог излагања (молошка метода),
- 2) метода разговора (дијалозна метода),
- 3) метода рада с текстом,
- 4) метода писмених и графичких радова,
- 5) метода демонстрације,
- 6) метода практичних и лабораторијских радова.

Међутим, овај дидактичар прихвата и „савремени приступ систему наставних метода – наставне методе су сврстане у три групе, и то:

- а) *вербално-текстуалне методе,*
- б) *илустративно-демонстративне методе и*
- ц) *лабораторијско-експерименталне методе*” (Круљ – Качапор – Кулић 2001: 247).

Овакву класификацију налазимо и у уџбенику *Увод у општу методик у наставног рада*, чији су аутори Голубовић и Круљ. „С обзиром на то да је улога наставника у савременој настави веома значајна, не могу се прихватити размишљања старих педагога, те се зато с разлогом приступило тражењу и бирању оних поступака и оних метода који су неопходни данашњој наставној пракси. Данашња наставна технологија, ослањајући се на савремена научна достигнућа, захтева већи број специфичних и оперативних метода наставног рада, те у том циљу проф. Продановић разликује три велике групе наставних метода...” (Голубовић – Круљ 1998: 44).

У свом уџбенику под називом *Дидактика теорија учења и поучавања* Шеховић истиче да је у дидактици грађанског друштва током вишевековних настојања па све до данас идентификовано „двадесетак метода у поучавању, учењу и настави... После бројних истраживања, дошло је до установљавања мање од десет начна рада који се могу препознати као методе поучавања, учења и наставе” (Шеховић 2012: 112). То су:

- 1) усмено излагање у учењу и поучавању,
- 2) разговор у процесу поучавања и учења,
- 3) рад на тексту у учењу и поучавању,

- 4) демонстрација у учењу и поучавању,
- 5) графички радови у учењу и поучавању,
- 6) лабораторијски рад у учењу и поучавању.

И Жужа напомиње да ученици „треба да знају како се учи, односно да знају да се свако градиво не учи на исти начин” (Жужа 2013: 20). Не учи се на исти начин градиво које чини заокружену целину, градиво које се састоји од разноврсних и мање повезаних података и градиво које захтева комбиновање ова два метода.

Српски педагог Војислав Младеновић имао је такође интересантно гледање на методе и њихов избор. „Он методе повезује са наставним облицима сматрајући да фронталном облику рада највише одговара излагање (наставника и ученика), показивање и илустрација ‘предавање’; групном облику рада одговара метода разговора, а за индивидуални облик рада најпогоднија је метода слободног ученичког рада” (Круљ – Качапор – Кулић 2001: 239–240).

Има схватања да се васпитно-образовне стратегије деле на методе, а ове на већи број поступака. Савремена дидактика познаје читав систем стратегија. Могу се поделити на:

- 1) васпитне стратегије:
 - а) стратегија индивидуализације и
 - б) стратегија социјализације.
- 2) образовне стратегије:
 - а) стратегија учења и поучавања,
 - б) стратегија вежбања,
 - в) стратегија стварања и
 - г) стратегија доживљавања и изражавања доживљеног.

Тако, на пример, за стратегију поучавања методе би биле: проблемско поучавање, хеуристичко поучавање и програмирано поучавање. У оквиру проблемског поучавања (метода) могући поступци су: одговори на питања ученика, излагање, разговор, рад на тексту и другим изворима, демонстрација, лабораторијски рад и слично. „Дидактика методикама треба дати само опћи теоријски оквир за структурирање метода, а методике дају дидактици обиље конкретних решења која она треба уопћити и систематизирати” (Богнар – Матијевић 2002: 269). Наставне „методе темељитије проучавају методике појединих одгојно-образовних подручја” (Богнар – Матијевић 2002: 404).

Ранђеловић у методе васпитно-образовног радасврстава: 1) методу демонстрације, 2) методу усменог излагања, 3) методу разговора, 4) методу рада на тексту и 5) методу лабораторијских и других практичних радова.

Василев говори о 1) вербалној или развојно-излагачкој методи, 2) еуристичкој или развојно-упитној методи (разговор), 3) раду са текстом, 4) демонстрацији и 5) лабораторијском раду. „У настави није

само арбитар наставник, већ и ученик и наставно градиво” (Василев 2005: 71). Исто наставно градиво са различитим ученицима могуће је и потребно да се обрађује на различите начине. „Одређене наставне ситуације захтевају одређену методу” (Баковљев 1998: 68). Сличне мисли налазимо и код других дидактичара. „Избор и коришћење наставних метода у настави зависи од стручне оспособљености и афинитета наставника, од постављеног циља наставног рада, карактера наставних садржаја, особина ученика” (Лакета – Василијевић 2006: 240). Када проблематика у вези с наставним методама и њиховом применом у наставном раду не би била тако сложена, не би се о њима неизоставно, тако дуго и свеобухватно расправљало.

Вредан допринос расправи о методама у настави представља монографија Вере Радовић чији је издавач Учитељски факултет у Београду. Простор овог чланка не допушта улажење у детаље и појединости садржаја овог значајног дела. Може се само напоменути да су анализирани ставови о наставним методама угледних страних аутора као што су: Хилберт Мејер, Вернер Јанкл, Борис Алексејевич Голуб, Андреј Викторович Хуторској, Вјачеслав Алексејевич Ситаров, Вадим Сергејевич Кукушкин. Вера Ж. Радовић одговара на једно од суштинских питања – „зашто је важно направити правилан избор наставних метода? [...] Заправо адекватан избор наставних метода омогућава рационализацију наставног процеса у смислу квалитетног остваривања већег броја наставних задатака” (Радовић 2013: 222–223). И њу занима које су то методе и данас потребне и прихватљиве, без којих се не може замислити савремени васпитнообразовни процес. „Класичан систем наставних метода у домаћој дидактичкој литератури и наставној пракси обухвата монолошку наставну методу, дијалошку наставну методу, методу писања и графичких радова, методу читања и рада на тексту, методу демонстрације, методу илустрације, методу лабораторијских радова и методу практичних радова. Ове методе чине окосницу класичне структуре методичког деловања наставника и ученика, мада се у појединим класификацијама неке од ових метода разматрају повезано или се класификују у веће групе (вербално-текстуалне, илустративно-демонстративне и лабораторијско-експерименталне наставне методе” (Радовић 2013: 213). У истом извору подсећа се да је Петар Шимлеша при избору наставних метода истицао њихов васпитни потенцијал. „Идеја овог аутора била је да се прво утврди какву личност желимо да васпитамо, који су есенцијални атрибути те личности и да на основу тога вршимо избор облика и метода наставног рада, који ће, уз друге елементе наставног процеса, помоћи њеном развоју. То, наравно, није и не може више бити *хармонијски развијена социјалистичка личност* коју је овај аутор предлагао као васпитни циљ половином прошлог века... Суштина је у питању какве личности (са каквим системом вредности) желимо данас да васпитамо и да имамо јасан циљ пред собом” (Радовић 2013: 215–216).

У уџбенику *Педагогија темељна питања* (2019) у оквиру поглавља *Основи дидактике* износи се став да „код нас најчешће цитирани дидактички извори (Продановић 1968; Пољак 1985; Вилотијевић 2000) углавном наводе и образлажу следеће наставне методе: методу усменог излагања, методу разговора, методу рада са текстом, методу демонстрације и методу практичних активности ученика” (Кулић и сар. 2019: 306).

Савремени приступ наставним методама и погледе на њихов значај и класификацију налазимо у најновијем извору, универзитетском уџбенику познатог педагога (дидактичара) проф. др Мила Илића, под називом *Дидактика* (Бања Лука 2020). И он полази од појма и класификације наставних метода, а затим прелази на описивање појединих метода. Осим појма метода, објашњени су појмови монометодизам, полиметодизам и аметодизам. Описано (објашњено) је осам наставних метода. То су: метода усменог излагања, метода наставног разговора, метода рада на тексту у настави, метода писаних радова у настави, метода илустрације у настави, метода демонстрације у настави, метода лабораторијских радова у настави и метода практичних радова у настави. Иако теоретичари и практичари наставне методе убрајају међу најважније елементе наставе, треба напоменути да методе саме по себи не могу гарантовати да ће настава бити ефикасна и рационална. Осим знања о битним одредницама и донетима појединих метода, пожељна је, према мишљењу професора Илића, креативна оријентација и практична обученост наставника и ученика за примену одговарајућих наставних метода. Осим доброг сналажења у програмским садржајима, потребно је стално водити рачуна о могућностима ученика, циљу и условима у којима се остварује васпитнообразовни процес.

ЗАКЉУЧАК

Расправљајући о трендовима промена у учењу, учењу за дигитално доба и слично, др Солеша у једном раду, између осталог, истиче да „традиционално учење не може (и неће) нестати са сцене... Будућност није у традиционалном учењу, нити само у електронском учењу, већ у њиховој комбинацији, прилагођавању различитим потребама, околностима...” (Солеша према Гајић 2009: 65). Исто тако се може рећи и за наставне методе. Потребно их је добро упознати да би се могле комбиновати у различитим ситуацијама, као и према различитим склоностима ученика и наставника. Битно је да се увек покушавају избећи недостаци појединих метода, а нагласити и употребити њихове предности, односно добре стране. Избор, примена и значај метода зависи у великој мери од наставних циљева и садржаја. Оправдано је закључити да ће већи успех у примени наставних метода имати онај наставник који добро познаје не само методе него и укупну организацију васпитнообразовног рада. Из прегледа познатијих уџбеника дидактике у

протеклом вишедеценијском раздобљу види се да је то неизоставна дидактичка тема. Сваки методичар општа сазнања о којима се говори у дидактици прилагођава предмету којим се превасходно бави. Може се рећи да се дуго одржавају и примењују као пожељне следеће наставне методе: метода усменог излагања, метода разговора, метода рада са текстом, метода демонстрације и метода практичних активности ученика.

ЛИТЕРАТУРА

- Vakovljević, Milan (1998): *Didaktika*. Beograd: Naučna knjiga.
- Bognar Ladislav i Matijević Milan (2002): *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vasilev, Slobodan (2005): *Didaktika*. Beograd: Elit medica.
- Голубовић Станислав и Круљ Раденко (1998): *Увод у општу методичку наставног рада*. Алексинац: Центар за културу и уметност Алексинац.
- Жужа, Борка (2013): *Васпитањем до успешног човека*. Београд: Издавачка фондација Српске Православне Цркве Архиепископије београдско-карловачке.
- Плић, Миле (2020): *Didaktika*. Ванја Лука: Filozofski fakultet.
- Јањушевић, Милан (1967): *Дидактика*. Београд: Вук Караџић.
- Jesipov B. P. I Gončarov N. K. (1948): *Pedagogika*. Beograd: Prosveta.
- Krulj Radenko, Kačapor Sait, Kulić Radivoje (2001): *Pedagogija*. Beograd: Svet knjige.
- Кулић Радивоје, Арсић Радомир, Рајчевић Петар, Минић Весна (2019): *Педагогија: темељна питања*. Лепосавић – Косовска Митровица: Факултет за спорт и физичко васпитање, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу.
- Лакета Новак и Василијевић Данијела (2006): *Основе дидактике*. Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.
- Montesori, Marija (2018): *Otkriće deteta*. Beograd: Propolis Books: Srpska Montesori asocijacija.
- Poljak, Vladimir (1985): *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Potkonjak Nikola i Šimleša Petar (1989): *Pedagoška enciklopedija 2*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva itd.
- Продановић, Тихомир (1968): *Основи дидактике*. Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије.
- Prodanović Tihomir, Ničković Radisav (1974): *Didaktika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Radović, Vera (2013): *O nastavnim metodama*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Рањеловић, Јовица (2005): *Ка ангажованој дидактици*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.
- Симеуновић, Драган (2014): *Нација и глобализација*. Београд: Просвета.
- Soleša, Dragan (2009): *Nova paradigma učenja za digitalno doba*, u: Gajić, Olivera (Urednik): *Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji*. Zbornik radova, knjiga 5, Novi Sad.

- Stemers Robert i Patrik Džon (1980): *Psihologija obučavanja*. Beograd: Nolit.
- Узелац, Милан (2016): *Филозофија образовања*. Београд: Завод за уџбенике.
- Herrera Antonio i Mandić Petar (1989): *Образовање за XXI стољеће*. Сарајево: Svjetlost, Beograd: zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Чановић, Светозар (2002): *Проблеми савремене наставе*. Лепосавић: Учитељски факултет Лепосавић.
- Šušnjić, Đuro (2009): *Religija I*. Beograd: Čigoja štampa.
- Šušnjić, Đuro (2009): *Religija II*. Beograd: Čigoja štampa.

APPROACH OF THE DIDACTCIANS TO THE USE OF TEACHING METHODS

Abstract: Every scientific field in order to fulfill the tasks required develops its specific methods. This rule applies to the educational work as well. Apart from the scientific method, there are also teaching methods in the educational work. This paper deals with the latter ones. They will be observed via the didacticians opinions expressed in the textbooks, primarily in Serbia. As teaching itself presents a highly organized (complex) activity with a clear aim, it means that it has to have a number of ways and procedures applied in order to achieve their goals. The aim determines the nature of the activity to be performed. This method should give an answer how desired aims can be achieved. During its development didacticians paid a special attention to this issue. A number of specialists in didactics made efforts to find one or more appropriate teaching methods. Discussions on their number and efficiency have lasted up to this day with no accordance in the opinions achieved, yet. Considering the fact that the social circumstances during which the process of education takes place, it is logical that the teaching methods have to be adapted in accordance to the changes. That is why their value is always under observation and evaluation. It is necessary to know all the advantages and disadvantages of each of them so that they could be successfully combined in order to highly motivate each pupil to experience studying as pleasure not as a burden.

Key words: scientific method, teaching method, teaching, pupil.